

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך לא, תש"מ

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

ותודה רבה לך" (פתיחת איגרת של ריב"ל. נדפסה
בתוך "באר יצחק, ספר פולל אגרות רצוא ושוב
בין... יצחק בער לעווינזאהן ז"ל ובין חכמי דורו בזמנים
שונים", ורשה, תרס"ג, עמ' 25).

ראובן סיוון

מחיי המלים

רה. גלידה

ב'השקפה', "עתון יוצא לאור פעמים בשבוע. בעלת
הפירמן [האישור] חמדה בן-יהודה. הערב דוד יודילוביץ.
העורך: א. בן-יהודה. המו"ל ומנהיג העסק: שלמה ישראל
שיריזלי", בט"ו אלול תרס"ו, נתפרסמה הרשימה שלהלן
בחתימת חב"י (חמדה בן-יהודה).

הרשימה משקפת את 'הלשון הירושלמית' (ראה 'לשוננו
לעם' קונטרס ש"ב) והננו מביאים אותה במילואה, פכתבה
וכלשונה.

בקטמוניה

קטמוניה מפארה עד אין להכירה: אהלים ודוכנים, ספסלים וכסאות,
פנסים מגונים ודגלים לרב. קהל גדול מתהלך הלוך ושב. כלי זמר ושירה,

מחולות וחזיונות, ועגלות רצות בכל הדרך ומוסיפות להביא אורחים חדשים. הכל לכבוד חגיגת יום עלות על כסא המלכות של השולטן עבד אלחמיד יר"ה. מדי שנה בשנה חוגגים בירושלם החג הזה ברב תפארת, אך השנה הוסיף פחת עירנו על כל השנים הקודמות, אולי בסבת מחלת מלכנו ומשמחה כי נרפא ממחלתו.

משחקים, מזמרים, מנגנים ומחוללות על הדוכנים פה ושם, משמחים את הקהל והוא צוחק בכל לבו, מוחא כף, מתלהב. האנשים לבד והנשים לבד. הרבה "אמלאיות" [מעטה ארוך לנשים מוסלמיות] אבל גם מלבושות תלבשת ארפית רבות, על הרב שמלות לבנות תפורות בטוב טעם. הכובעים נאים, המנעלים דקים, והנשים הנחמדות הלכות באמת הלך וטפף ונדמה שאינן נוגעות את הארץ בלכתן.

לא פחות מהנעשה על הדוכן מענינת את הנשים הפגישה עם מכרות, ההתלחשות מפה אל פה, המחמאות מכל צד, אך יתר עלו נעשה כשהחלו האורחו לסעוד את לבן אצל השלחנות הערוכים.

היין משמח לב האדם וה"שמפן" על אחת כמה וכמה. כל דבר מתוק ינעם לחיך והגלידה המתוקה יקרה מפז בוז העונה החמה שבימות השנה. כל כלי הזמר עבדו בזריזות גדולה בעת זו. המקום היה מלא תנועה, מלא חיים, והסדר והרוחה הפליאוני יתר מכל. ובהפגשי עם גיסו של הפחה שמי בי Samy Bey אמרתי לו כי בפעם הראשונה בשבתי בארץ זו רואה הנני חגיגה כל כך יפה, עממית במלא משמעת המלה, כמו בהערים היתר גדולות והארצות היתר מפארות.

— עשינו אשר בכחנו — עונה לי שמי בי בענוה, אך הקהל כל כך רב.
— זה מוסיף פאר להחגיגה — מפסיקה אני את דברי שמי בי! כל אשר ירבה הקהל לבוא יתר נהדר המראה, יתר חיים ועליונות יביא אתו.
— לחיי מלכנו! — פונה אשה אחרת לשמי בי בכוס שמפן בידה.
— לחיי סעדת [=קבֹוד] הפחה — אומרת אחרת ושמי בי מתחנן את כל אחת ואחת.

הגברת אשת סעדת הפחה בעת זו עומדת במסכת האורחות הרשמיות נשות הקונסולים; כמוה גם הן הדליקו הסיגרה אשר הגישו להן. אשת הפחה

חביבה מאד ומצא תמצא לאמר לכל אחת מאורחותיה איזה דבור נעים, חביב. כלן משיחות בעליוות רגעים אחדים בעמידה תחת האילנות, לאַנְשֶׁת הדגלים לאור הפנסים הקטנים והרבים והפנס הגדול האחד שברקיע השמים בצבא הכוכבים. בעלות ה"אימליות" סוככות בעת זו את אם גברת הפחה. אחת נושקת את ידה, השניה משתחוה, והזקנה הנכבדה והיפה חביבה מאד על כלן.

— גברתי, פונה אני לאחת ממכרותי, — בעלך מבקש לראותך.

— בעלי? — שואלת זו בקצת השתוממות. אה, שכחתי. נדמה לי כי

באחד מהגנים בק[טמוניה] אני מטילת ושם הייתי לבדי.

צדקה מכרתי. באמת כאחד מקומות הטויל שבפריו, בברלין, לונדון, וינה

נדמה קטמוניה בלילה זה.

— לו היה המקום הזה ככה לטויל מדי ערב בערב! — אומרת לי אשה

אחרת.

— גברתי, מאד אנו מכירים טובה לפחת עירנו על הפעם שהוא מסדר

לנו חגיגה נעימה כזאת, מרבה תפשת לא תפשת.

לא בפחות טרחה מאשר אצל "היד פרק" בלונדון עלה לנו למצא את

מרכבתנו שהמתינה לנו בין העגלות במבוא המגרש.

"מלל, מלל" קרא המשרת שלנו פעמים רבות את שם העגלון עד שנשמע

מרחוק "הנני", ואחרי רגעים אחדים ישבנו במרכבתנו הטובה ונסע

מקטמוניה.

האויר היה קריר ורטוב מאד, ואור הירח בהיר כאור החשמל:

לפנינו ואחרינו הלכה שורה ארוכה של מרכבות אחרות, כנחש גדול

עצום כרוך בדרך.

המלה גלידה מסוימנת במילון בן־יהודה חלק ב' (שנתפרסם

בחיי המחבר) בסימן חידושי המחבר. ביאור המלה שם: יקראו

בא"י המדברים עברית ממתק עשוי מסכר וביצים ונקפא וקר

כגליד. ובהערה: משקל לְבִיבָה.

מחברת הרשימה משתמשת בחידושי לשון של הזמן: מגוון

(ראה 'לשוננו לעם', מחיי המלים קמא, תשל"ד), מעניינת (ראה 'לשוננו לעם' ש"ב, תש"ס, על פי המפתח), מחמאָה (ראה מילון בן־יהודה וכן מילון אבן־שושן), חנחן (במשמע אומר 'חן־חן', פנראה מלה שגורה בבית בן־יהודה ובפי מקורביו דוברי העברית), משמעה [=משמע] (מייחודי הסגנון של בן־יהודה), רשמי (מחיי המלים מט, 'לשוננו לעם' תשפ"ח).

רו. ש כ נ ע , ש ו כ נ ע

ב'השקפה' מה' בטבת אלף תתל"ט לחורבן (תרס"ח) מפרסם העורך, א' בן־יהודה, מאמר המוכתר 'ידיד ארץ־ישראל', לרגל ביקורם של ד"ר נתן וד"ר מיטווף, מראשי 'העזרה' בארץ. במאמר מובאים דברי הפרידה של ד"ר נתן: אין אני יוצא מפה ביאוש... אינני מתיאש כלל. יש תקוה. בודאי חרשת גדולה ובמדה רחבה, כבר עתה לכוונן בארץ זו, לזה יש הרבה מניעות, והמניעה היותר גדולה וחשובה היא, שעדין עם הארץ, החי על עבודת האדמה, אינם עוד עלולים לקבל מלאכת חרשת גדולה בכמות רבה, מפני שצרכיהם עודם מעטים, אבל ארץ ישראל היא ארץ יקרה לכל אמות העולם מבחינות מתחלפות [= שונות].

... וירושלם בפרט היא עיר של נכרים. של סְרִיִּים. עתה צריך לאמר האמת. אין לו להנכרי לקנות כמעט שום דבר בהחנניות של ירושלם, מפני שכל המלאכות של עצי זית וכדומה אינן מצטינות ביפי וטוב טעם. אבל, אם ימצאו הסירים מלאכות עשויות באמת בטוב טעם ויפי בודאי יקנו הרבה, איש כפי יכולתו. וזה יוכל להספיק עבודה ופרנסה להרבה מאות משפחה. משכנע אני שמי שיעסק בעסק כזה, בחריצות, יתעשר. ואם שאל ישאלני בארפה איש צעיר לימים שרוצה לעשות עשר נה ילך, אענה לו בלי פקפוק: לך לארץ־ישראל, לך לירושלם, אם יש לך שד בגופך.

ובעל המאמר מגיב:

עלי להדות כי פה נגלה קצת חלוק דעות בין דר' נתן ובינינו והרבה נתוכחנו מדבר וכמדומני כי לא עלה בידינו לשכנע זה את זה . . .

בכרך ארבעה עשר של מילון בן־יהודה (בעריכת נ"ה טור־סיני, נדפס שלושים שנה לאחר מות אב"י) הובא הערך שְכָנַע ולידו שְכָנַע והשְתַכְנַע במשמעיהם הנהוגים פיוס, בסימן סגול הפוך לצדם, היינו חידושים 'שחידשו אחרים'. העורך מעיר: [פעל שנגזר כבנין שפעל מן כנע]. ליד שְכָנַע צוין מראה מקום מ'השקפה' מי"א אייר אתתל"ט לחורבן.

המלה סָרָה הייתה נהוגה אז על יד תָּרָה. לבסוף גברה המלה תָּרָה.

משה גן־אור (קולומבוס, אוהיו, ארה"ב)

הערה על "עברית נוסח אמריקה"

דבריו של שלמה הרמתי במאמרו "עברית נוסח אמריקה" ("לשוננו לעם" רצ"ח, עמ' 211–220; רצ"ט, עמ' 250–256) אינם משקפים את מצבה של העברית שבפי יהודי אמריקה פיוס, אלא הם משקפים את העברית המצויה בכמה ספרי־לימוד בלבד — ספרים, שהיו נהוגים בכתב־הספר העבריים לפני עשרים שנה, אך אינם עוד בשימוש כלל.

פיוס מתחנך הציבור האמריקאי על ספרים חדשים, המושתתים על העברית הישראלית — אם במסגרת בתי־הפנסה, אם במסגרת תכניות הלימודים החדשות